

Sociální zabezpečení

Principy

Historický vývoj SZ

Sociální soudržnost

26. 9. 2008

Katedra veřejné ekonomie

Mirka Wildmannová

mirkaw@econ.muni.cz

Odvětví sociálního zabezpečení

- **Péče o zdraví (léčebná a preventivní)**
- **Zabezpečení při dočasné neschopnosti pro nemoc a úrazy**
- **Pomoc při výchově dětí v rodině**
- **Zabezpečení při invaliditě**
- **Zabezpečení ve stáří**
- **Zabezpečení rodinných příslušníků a pozůstalých**
- **Zabezpečení v nezaměstnanosti**

Formy sociálního zabezpečení

- **Sociální příjmy (princip pojištění nebo dávky)**
- **Sociální služby (informační, poradenské)**
- **Sociální azyly (ústavy, domovy)**

Organizace systému SZ

- 1. Sociální pojištění**
- 2. Státní sociální podpora**
- 3. Sociální pomoc**

Vývoj SZ

- **Počátky SZ = 2. pol. 19. stol. (Bismarkovy zákony)**
- **Po roce 1918 – SZ rozstríštěné**
- **Po roce 1945 – pouze dílčí úpravy**
- **Zákon o národním pojištění (č. 99/48 Sb.)**
 - **velký sociálně politický pokrok**
 - **sociální politika pojímána progresivně**

Zákon č. 102/1951 Sb.

- **Nemocenské pojištění odděleno od důchodového pojištění**
- **Zdravotnická zařízení převedena do jednotného systému státní zdravotní péče**

Zákon č. 55/1956 Sb.

- **Snížení věkových hranic rozhodných pro přiznání nároku na důchod**
- **Rozdělení pracovníků do tří pracovních skupin – některé kategorie preferované = porušen princip uniformity**
- **Financování přímo ze státního rozpočtu**

Zákon č. 101/1964 Sb.-důchodové zabezpečení

- **Deformace**
- **Oslabení principů zásluhovosti – zavedení progresivní daně z důchodu**
- **Zákon č. 121/1975 Sb. = zrušení zdanění důchodů, zvýšení maximálních hranic – prohloubení principu komplexnosti**
- **Nedostatek: nebyly uplatněny předpisy o důchodovém připojištění**

Zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení

- **Většina hlavních principů soustavy SZ vyhovující**
- **Snaží se řešit narůstající diskrepanci mezi důchody a mzdou**
- **Zachován statický charakter důchodových dávek**
- **Zákonné úpravy neřešily otázky vývoje SZ vzhledem k hospodářskému vývoji**

Nedostatky v SZ

- **System byl statický, obsahoval řadu omezení**
- **Neexistence valorizačního mechanismu**
- **Chudoba oficiálně neexistovala, i když ji systém tvořil**
- **Soustava nepřipravena na budoucí demografický vývoj**
- **Rozsáhlý a nepřehledný systém dávek**
- **Žádný prostor pro individuální zajištění**
- **Ve výši důchody nebyla zohledněna celoživotní úroveň příjmu**
- **System neumožňoval přenos získaných nároků z jiných zemí**

Minulý systém produkoval:

- **Chudobu mezi zranitelnými vrstvami obyvatelstva**
 - **Nespravedlnost**
 - **Demotivaci**
 - **Sociálně nespravedlivý systém**
 - **Velmi velkorysém podmínky pro vznik nároku**
 - **Rozsáhlá sociální redistribuce**
 - **Málo podnětů k individuálnímu úsilí**
- = *nutnost koncepčních změn***

Principy koncepce SZ

- **uspořádání celého systému SZ by mělo vést ke zvýšení účinnosti = nutno přebudovat celý systém sociálních nástrojů a institucí, jejich obsah, vzájemné vazby**
- **Účelné je vycházet z následujících principů: jsou respektovány jak v tržních ekonomikách, tak v teoretické rovině**

Principy SZ

- **Princip univerzality
(všeobecnosti)**
- **Princip uniformity
(rovnosti)**
- **Princip komplexnosti
(úplnosti)**
- **Princip adekvátnosti**
- **Princip sociální garance**
- **Princip sociální solidarity**
- **Princip sociální
spravedlnosti**
- **Princip participace**

Konstrukce dávky

- **Věcný obsah dávky**
- **Osobní rozsah dávky**
- **Výše dávky**
- **Doba poskytování dávky**
- **Změny v poskytování dávky**
- **Zánik dávky**

Druhy pramenů práva SZ

- **Normativní právní akty (ústava, ústavní zákony, nařízení vlády, vyhlášky, směrnice, výnosy ministerstev....)**
- **Mezinárodní smlouvy**
- **Kolektivní smlouvy**
- **Komunitární právo**

Působnost norem práva SZ

- **Věcná (okruh vztahů)**
- **Osobní (okruh subjektů)**
- **Prostorová (vymezení území)**
- **Časová (vymezení platnosti, účinnosti a přechodných ustanovení příslušného zákona)**

Cíl evropské politiky – sociální soudržnost

Co znamená změna akcentu od sociální vyloučení k sociální soudržnosti?

- **Sociální událost je předmětem zájmu až když plodí chudobu**
- **Společným jmenovatelem je potřeba solidarity**
- **Chudoba(nedostatek) je způsobený nedostupností a nerovností (odstranění, omezení příčin)**
- **Na prvním místě prevence – péče až na druhé místo**
- **Úsilí o zaměstnanost = prostředek proti chudobě**

Princip subsidiarity

- **Veřejnoprávní instituce intervenují, až když jedinec, rodina, komunita, nejsou schopni řešit problém vlastními silami**
 - **Sociální role se plní na nejnižším stupni, co nejbliže lidem (obce)**
 - **Vyšší stupně řeší problém až když**
 - **není v silách nižších stupňů sociální problém řešit**
 - **problém se týká lidí více nižších stupňů**
- = kraje a obce mají vlastní sociální politiku**

Sociální soudržnost

- **Sociální politika je proces prosazování sociální doktríny**
- **Jako cílový stav je stabilita sociálních systémů, struktur, rolí, která není ohrožena nadměrným sociálním napětí**
- **Musí být udržitelná ekonomicky, sociálně a politicky**
- **Dynamický jev**
- **Udržitelnost je konkrétní – má místní a regionální průmět**
- **Pozitivní i pro ekonomické úsilí**
- **Sociální politika je úspěšná, přispívá-li k soudržnosti**

Pro kraje a obce soudržnost znamená:

- **Všechny regiony mají mít stejné podmínky sociálního a hospodářského rozvoje**
- **Všichni lidé mají mít možnost výdělečně-činné práce za lidsky důstojných podmínek**
- **Všechny děti mají mít stejné šance do života**
- **Všichni sociálně vyloučení mají mít stejnou možnost rehabilitace a reintegrace**

Použitá literatura:

- **Krebs a kol.: Sociální politika, ASPI 2005**
Kapitola: 7
- **Tomeš, Igor: Sociální soudržnost, vyloučenost a tvorba sociální politiky kraje a obce**
www.mpsv.cz, 2002
- **Gregorová, Z., Galvas, M.: Sociální zabezpečení, Doplněk**
kapitola: 1,2

K prostudování

Výzkumné zprávy www.vupsv.cz

- Porovnání výběru pojistného a daní : Prušvic a kol.: 2008

Cvičení

- Jak změříme efektivnost v sociálním zabezpečení?

Cvičení

- Jak změříme kvalitu systému sociálního zabezpečení?

Cvičení

- Jak změříme cílenost systému sociálního zabezpečení?

Cvičení

- Která rizika přináší systém sociálního zabezpečení?

Cvičení

- Jak změříme štedrost systému sociálního zabezpečení?

Cvičení

- Do jaké míry má stát zasahovat pomocí nástrojů sociálního zabezpečení do společnosti?